

Ze2MP_PDC9 Praktické dovednosti učitele geografie

Cvičení č. 1

Vyberte článek, který chcete použít ve vyučovací hodině a podrobně popište, jak jej využijete.

Některé rady pro práci s textem

- Může být různého druhu. Např. jde o vybírání článků, které mohou sloužit jako motivace v úvodu nového učiva, jako doplňující text k rozšíření učiva nebo doplnění atd.

- Vhodné jsou různé časopisy s populárně naučnou tematikou, encyklopedie, ale v případě cestopisů i krásná literatura.

- Je třeba dodržovat určité pedagogicko-psychologické zásady – přednes učitelem by neměl přesahovat více jak 6 minut, je důležitý kontakt očí apod.

- Vždy je zapotřebí mít na paměti, že je třeba se na obsah zeptat zda jej pochopili.

- Články jsou vhodné i pro samostatnou práci ve skupinách a v to případě je nutné k nim přiřadit úkoly, které budou řešit nebo dále vyhledávat. Jde zejména o generalizaci a vystihnoutí nejpodstatnějšího z obsahu článku. Učitel si bude muset připravit vysvětlení k pojmům, se kterými se ve výuce žáci nesetkali.

- Další práce s textem se může týkat např. tvořivého psaní - viz příloha Zeměpisná črta.

Výběr a sledování různých textů je třeba dělat neustále a zařazovat je do jednotlivých tematických složek i s námětem pro jejich využití. Rozmyslet si, kolikrát do roka by bylo vhodné tuto činnost opakovat, aby si na ni žáci zvykli !!!

Příprava na cvičení č. 2 – multimediální test, hry ve výuce zeměpisu.

Příloha č. 1

PRÁCE S TEXTEM – ZEMĚPISNÁ ČRTA

Motto:

„Zeměpis je pro každého z nás neodmyslitelně spjatý s vůní dálek a s poznáváním neznámých krajín. Cestovatelská vášně dřímá v každém z nás a není divu. Vždyť si zkuste na mapu místní krajiny poznačit prostor, ve kterém se pohybujete po většinu roku. Výsledkem bude u většiny z nás uzavřený prostor, ve kterém uskutečňujeme stejný pohyb. (Bydliště, škola, zájmová činnost, atd.) Mnozí z Vás se těší na prázdniny, kdy budete mít čas dostat se na místa vzdálenější. Po celý další rok potom vzpomínáte u cestovního deníku, fotografií nebo videa na chvíle prožité během prázdnin. Své dojmy z cest však můžete také převést na papír a podělit se o ně s ostatními spolužáky, popřípadě s čtenáři cestopisných časopisů. Přečtěte si následující text (od autorky Vytatue Žilinské) a pokuste se literárně ztvárnit zážitky z vašich cest“.

JAK PSÁT CESTOPISNÉ ČRTY

Kdopak by si nepřál popsat své dojmy z cest a hlavně spatřit je vytištěny? Ano, sní o tom mnozí, ale odhodlají se k tomu jenom někteří, poněvadž všichni ostatní jsou buď leniví nebo se ostýchají, nevěří ve své tvůrčí schopnosti. Proto chci dát několik skromných rad, které pomohou cestovatelům zhodit se úspěšně tohoto snadného úkolu.

Popis cesty je třeba začít vlastní osobou - a polovina čtenářů uvěří, že jste opravdu nejen cestovali, ale i sami své zážitky psali. Hodí se třeba takový začátek : „Konečně se naše letadlo odlepilo od země a po půlhodinovém letu mne dole vítalo moře stockholmských světél“. Neméně působivý je i tento

úvod: „ Vzdušný koráb se lehce dotkl země. Sestupuji po schůdkách a palčivé tropické slunce mne přitom oslepuje: opravdu jsem v Kolombu“. Není ani špatné začít takto: „Pozoruji, jak k naší lodi připlouvá remorkér, aby nás odvedl do přístavu Santa Cruz. Všude kolem se proplétají lodičky, z nichž nám domorodci nabízejí banány, batáty, ananasy a jakési zcela neznámé jižní plody. A zvláště dobré je toto: „Stojím jako přibitý a nemohu odtrhnout oči - od Tichého oceánu. Tentokrát dělá čest svému jménu: je doopravdy tichý. Měl jsem štěstí“.

Po takovém živém a barvitém začátku můžete směle vysypat celý sáček suchých zeměpisných informací, načerpaných z encyklopedií, turistických prospektů a dalších knih určených cestovatelům, přičemž nesmíte zapomenout občas dodat: „živé obchodní středisko“, „velký rybářský přístav“, „Mekka turistů z celého světa“ apod. A čím nudněji budete popisovat podnebí dané krajiny, její půdu, čím více bude čtenář zívat - tím nečekaněji a výrazněji budou znít věty: „Ze zamyšlení mne vytrhl pronikavý hlas: snědý chlapec natahuje dlaň a žadoní: Suvenýr! Suvenýr!“. Nebo: „Náhle zaskřípěly brzdy a já jsem sebou trhl: našemu autobusu zahradil cestu mezek. Se zájmem pozoruji, jak toto trpělivé zvíře flegmaticky kráčí přes silnici a na hřbetě nese pána , jehož tvář zastiňuje široké sombrero a který málem vláčí nohy po zemi“. Nebo: „Co je to? Slyším zvuky litevské pastýřské píšťaly a vidím: fakír sedící na zkřížených nohou očarovává kobru, která se mu ovíjí kolem šíje a střílí svým smrtonosným, rozeklaným jazykem. I když vím, že je zbavena jedu, celý se třesu. Co kdyby?“

Nyní sami pochopíte, že jste učinili na čtenáře silný a bezprostřední dojem a zasloužili si tak právo znovu vysypat tři sáčky suchých historických informací. Po slovech: „A byly doby ...“ začněte pradávno epochou a, pokud se to podaří, první měňavkou nebo předhistorickými zbraněmi: znalosti ještě nikomu neublížily. Obzvláště výhodné je, jestliže se krajina, v níž pobýváte, proslavila kdysi piráty, conquistadory nebo obchodem s otroky: kolik je tu faktů, to jest vašich dojmů, přivádějících čtenáře v úžas! A váš čtenář důkladně studuje mapy pokladů uschovaných námořními lupiči a dosud neobjevených. Jeho trpělivost nezná mezí!

Toto vše končí vaším probuzením z hlubokého zamyšlení: „Čagur, čagur, čagur! Slyším nesrozumitelné zvuky a kdosi mne tahá za šos. Neuvěřitelně hubený stařík mě neodbytně přesvědčuje, abych si od něho koupil čedičovou sošku: nesmlouvám a zaplatím a obchodník se z radosti vrhá do tance... .

Jako dezert navrhuji zařadit do črty dojem z místní kuchyně. Docela hezky se čte například takovýto labužnický prožitek: „V hliněném hrnečku podávali lákavě vonící ragů: bez dlouhého rozmýšlení jsem uchopil hůlky a pustil se do jídla, až mi lupalo za ušima. Bylo to chutné! Dovedete si však představit mou situaci, když jsem se dověděl, že jsem jedl ... luční kobylinky?“ Bez ohledu na to, podařilo-li se vám je ochutnat, zmiňte se o smažených zmijích, želví polévce nebo marinovaných červech - jinak budou vaše dojmy nevýrazné a nezajímavé.

Když skončíte s kuchařským uměním, můžete nabrat dech a dokonce si, obrazně řečeno, povolit pásek jako byste se dosyta najedl; všechny překážky jsou šťastně za vámi, zbývá se jen rozloučit: „Letadlo už nabírá výšku a oblaka přede mnou skrývají toto staré a současně mladé město, s jeho minarety, domy a prostými, pracovitými lidmi“.

Buď sbohem i ty, prostý, pilný čtenáři!

Převzato: Vytatue Žilinskateová, 1988

POZOR !!!

Nesmíme však zapomínat na skutečnost, že na základních školách máme ve třídě děti, jejichž sociální zázemí není na stejné úrovni. Mnohé z nich tráví veškerý čas o prázdninách doma nebo u příbuzných a může se stát, že místo pobytu nepovažují za vhodné, aby o něm psali. Na tuto skutečnost může učitel reagovat tím, že žákům vysvětlí a na příkladech zdokumentuje, že psát mohou zajímavě i např. o cestě do školy a mnoho nového poznají, když se budou snažit popsat i okolí domu, kde bydlí. (Viz příklad č. 1.)

Uvedené cvičení je zaměřeno na práci s textem. Vyžaduje kooperaci učitelů zeměpisu a českého jazyka. Úvodní hodinu, ve které bude následně žákům zadán úkol napsat na základě vlastních zkušeností zeměpisnou črtu, lze pojmout jako týmové vyučování.

Přínos pro školskou geografii:

Studenti a žáci se snaží vyjádřit své dojmy z cest, které v sobě musí zahrnout jak odborný (nebo populárně odborný) popis míst, které během cesty navštívili, tak subjektivně zabarvený popis neboli líčení, tj. popis dojmů, pocitů a situací, se kterými se setkali. Nevyhnou se leckde například i hovorovému stylu při interpretaci nářečí v různých oblastech nebo při používání přímé řeči.

Přínos pro český jazyk

V českém jazyce se toto učivo probírá ve slohu.

Črta by se dala definovat jako zvláštní slohový útvar, který v sobě nese jak syntézu slohových postupů (především popisného a vyprávěcího), tak syntézu funkčních stylů (od stylu odborného, populárně odborného, hovorového až po styl umělecký). (Viz příklad č. 2 a 3.)

Zasazením tohoto úkolu do rámce školské geografie posilujeme mezipředmětové vazby s českým jazykem, na který v jednotlivých předmětech žáci rádi zapomínají. (Stačí jen kontrolovat písemné projevy při geografických testech, zápisech do sešitu apod.) Zařazením takových úkolů do vyučování jiných předmětů posilujeme u žáků vědomí, že je škola připravuje na život komplexně jak specifickými cíly jednotlivých vyučovacích předmětů, tak komplexně na základě kooperace v rámci mezipředmětových vazeb. Zeměpisné črty by bylo vhodné zařazovat do vyučování vždy na začátku roku, po příchodu žáků z prázdnin.

Příklady částí zeměpisných črt
(*studenti III. ročníku uč. studia VVP na PdF MU*)

Příklad č. 1

EXOTIKA KOLEM BUČOVIC
Jeník Stavělík

Určitě existuje množství črt o exotických končinách a netradičních způsobech cestování. Jistě Vás ohromí příliv cizokrajných vůní a barev, jenže z každé cesty se musíte vrátit domů. A mnohdy poznáte více nových věcí za vlastními humny než u Eskymáků. Při případném zapojení do edukačního procesu jako učitelé, jen těžko předáte Vaše pocity se stejnou silou, s jakou působily na Vás. A nepomůže Vám ani video a spousta fotografií. S touto myšlenkou jsem o prázdninách zvolil poměrně konvenční dopravní prostředek - bicykl - a místem cestování bylo nejbližší okolí, jako vhodný terén pro vytýčení výletní trasy. Později se ukázalo, že jízda na velocipédu je stejně náročná jako cestování letadlem (rychlé sjezdy), lodí (nějaká ta kaluž či potůček), s velbloudem (vytřásání a žízeň jako na poušti)...a to vše současně. I přes tyto okolnosti by se níže uvedená trasa mohla stát docela solidní (nejen) geografickou projížďkou.

Příklad č. 2

CESTA NA POTŠTÁT 1998
Libor Hrda

Je sobota ráno a já doufám v to, že vstávám do slunečného dne, neboť v předpovědi hlásili přechod frontálních poruch přes naše území. Lapnul jsem předem připravený bágl a vyrazil z domova opustit rodnou hroudu. Ta se nachází v nivě řeky Hané na jejím pravém břehu. Vystupuji do svahu tvořeným návějemí spraší na miocenních sedimentech.

V této krátké ukázce z cestopisné črty Libora Hrdy nalezneme, jak hovorový styl ... „*lapnul jsem předem připravený bágl*“... , tak odborný popis území, kde se právě nacházel ...“*ta se nachází v nivě řeky Hané*“... .

ZATMĚNÍ SLUNCE Jitka Chvátalová

...Je ráno jako každé jiné, pouze s tím rozdílem, že na jedenáctého srpna je poněkud chladno. Venku celou noc pršelo a déšť neustává ani se svítáním. Je několik minut po páté hodině a právě má vycházet Slunce... Je 12 hodin a 46 minut a nastává maximum zatmění v našich zeměpisných šířkách. Ze Slunce zbývá po horním obrysu Měsíce pouze malý kousek. Odkládáme filtry a pozorujeme krajinu. Panuje ponuré šero, krajina ztichla, přestali zpívat ptáci, vše je zahaleno podivuhodným vše pohlcujícím tichem, které nahání pocity, co lze jen těžko popsat, protože je zažíváme poprvé a také naposled v našem životě. Zdá se, že i lidé jsou teď jaksi zamklí, nemluví a jen uchváceně hledí vzhůru. Obracíme se ke kolemjdoucí mladé paní s prosbou, zda by nás mohla vyfotit proti šerem pohlcené hladině. Ochotně vyhoví a my se již teď těšíme na velmi zajímavé fotografie, které nám budou navždy připomínat tento vzácný okamžik. Poté opět pohlédneme k obloze. Měsíc již opět pokročil a Slunce se začíná opět vynořovat ze stínu Měsíce. Ještě několik minut stojíme a pozorujeme, co se nad námi děje. Pak se otáčíme a odcházíme spolu s ostatními z lávky. Krajina se opět probouzí, vyjasňuje se, ptáci začínají zpívat a na protějším břehu je slyšet štěkot psa. Míříme k chatě, nemluvíme, každý co nejdéle uchovává ten krásný pocit: Viděli jsme zatmění Slunce!

Je večer. Večer jako každý jiný. Na západním obzoru plují červánky ozářeny zapadajícím Sluncem. Odchází po své denní pouti poté, co nám připravilo skvělý zážitek, aby druhého rána na východě opět vstalo a přichystalo nám další krásný den...

Jitka pojala svoji zeměpisnou čtu jako vypravování. „*Vypravování seznamuje posluchače nebo čtenáře s nějakým dějem nebo příběhem.*“ I při použití tohoto slohového útvaru se však z příběhu, který se odehrál ve středu 11.8. 1999, nevytratily zeměpisné aspekty. Byly obsaženy jak v popisu krajiny, v níž se pozorování odehrávalo, tak v samotném sledování děje, o němž se v zeměpisu a ve fyzice děti učí.